

Marijan Pušavec

Zbiralci nasmehov

Založba Aleph, Ljubljana, 1992

Pušavec je svojo prvo knjigo zgodb *Zbiralci nasmehov* objavil pri Alephu, ki nas je, še posebej v zadnjem času, pogosto razveselil z zares zanimivimi in vrednimi literarnimi novostmi. S to knjigo nenavadnega videza in še bolj nenavadne vsebine se Pušavec na samosvoj način, podobno kot pred njim Lenardič, vključuje v prozo t.i. generacije osemdesetih, katere predstavniki sestavljajo tudi uredništvo Alepha. Res je, da ne nadaljuje njenega glavnega toka, če je tega sploh mogoče določiti, zato pa je zaradi njega njena delta še bolj razčlenjena in raznolika. Lahko bi rekli, da sta si likovna oprema, za katero je zaslužen Zoran Smiljanič, in vsebina knjige *Zbiralci nasmehov* prvenstveno kontrapunktni. Prav tako kot stripovske črno-bele ilustracije razkrivajo navideznost akvarelno-pastelne pastoralnosti in idiličnosti naslovnice, tako tudi zgodbe s konca knjige z občutnim hrepenenjem po nežnosti razkrivajo navideznost Pušavčeve nagnjenosti k prezentaciji neskrupuloznega nasilja, demonstrirane v zgodbah z začetka knjige. Po vsebini in tudi po svojih pripovednih postopkih je Pušavec kontroverzen avtor, vendar to samo po sebi ne zmanjšuje, a tudi ne povečuje vrednosti njegovih zgodb. Vendar nam najbolj uspele med njimi zagotavljajo, da je kratka proza vse bolj prisotna in v sodobni slovenski književnosti vse pomembnejša.

V vseh trinajstih zgodbah, zajetih pod množinsko obliko naslova ene od njih, *Zbiralec nasmehov*, gre za moško-ženski odnos, viden z očmi moškega. S stališča tistega, ki na žensko gleda kot na seksualni objekt. Ki pušča prosto pot svojim nagonom in domišljiji ter dovoljuje, da pridejo na plan tudi najnižje, najbolj krvoločne človeške strasti. Ob upoštevanju ne samo Henryja Millerja in Bukowskega se nam lahko zdi, da Pušavec z opisi obscenih prizorov vlamlja že odklenjena vrata. Toda njegovo tematiziranje erosa in videnje seksa predvsem kot nasilja je literarno samosvoje artikulirano in osvobojeno konvencionalnosti pa tudi vsakega moraliziranja. Razpoznaven avtorski pečat je vtisnjen v to, kako se njegovi liki trudijo najti najrazličnejša vznemirjenja kot edino povračilo za osamljeno in izpraznjeno življenje. Vendar ta vznemirjenja v glavnem mladih ljudi, bližjih vasi kot mestu, s katerimi se pogosto enači, naj jih povzročajo sanjarjenja, erotične želje ali seksualne pustolovščine,

pogosto spremlja nasilje, kri, pa tudi smrt. S tem poudarja bližino seksa in smrti, ki jo potrjuje ne samo t.i. sladka, ampak tudi dobesedna smrt, pa tudi surovost kot najustreznejši sinonim za sodobno življenje nasploh.

Zbiralci nasmehov so svojevrsten prozni pandan zborniku intimnih izpovedi Nancy Friday *Moj skrivni vrtiček*, ker tudi Pušavčeva knjiga predstavlja široko pahljajo izraženega, pa tudi prikrivanega in zatiranega seksualnega življenja. Tudi v njegovih prozah srečamo erotične sanje, privlačnost prepovedanega, samozadovoljevanja, spolno nezadovoljenost in nenasitnost, privlačnost in odbojnost, prostovoljne in prisilne stimulacije, posilstva, seksualne grozote, bolečino in smrt kot posledice seksualnega sado-mazohizma. Samo da v njih ne gre za ženske, ampak moške seksualne fantazije. Vendar tako enim kot drugim enako ustrezajo besede Nancy Friday: "Fantazijo je treba razumeti kot podaljšek posameznikove seksualnosti." Liki Pušavčeve proze so obsedeni s seksualnostjo, ki razbija njihove sanje, medčloveško komunikacijo pa skrči na telesnost, spolnost, instinkte in človeške strasti. Njihov seks se najpogosteje spreminja v seksualne perversije, v najokrutnejša mučenja in umore, pri tem je izražena agresivna in destruktivna človeška narava. Človek v njih, kot bi rekel Erich Fromm v *Anatomiji človeške destruktivnosti*, 'išče dramatičnost in vznemirjenje; kadar ne najde zadovoljstva na višjem nivoju, si sam ustvari dramo destruktivcije'. To dramo pa producira in zastruje človekova razcepljenost, njegova razpetost med željo in možnostjo, dvojnost in večkratnost, ki jo še dodatno povečuje vsako umetniško, tudi literarno poslanstvo. Vendar ne glede na to, ali opisuje vaški, primestni ali mestni ambient in njemu ustrezne psihologije najpogosteje marginalcev, Pušavec redko podlega jasno razmejeni manihejski bipolarnosti in apriorni vrednostni sodbi, kaj je dobro in kaj zlo. Zanj seks je v pristojnosti hudiča. Pogosto moški ud celo imenuje s *hudičem*. Toda v njegovi prozi, v kateri izleti v fantastiko rušijo iluzijo identifikacije z resničnostjo, izbira med *peklom* in *rajskim vrtom* ni zavestna, ampak nezavedna. Tako kot se človek v tem svetu neprestanega odpenjanja šlica, mednožij, moških in ženskih spolovil, v oblasti neobvladljivih sil najpogosteje znajde v vmesnem stanju, ne srečen ne nesrečen, ne žalosten ne vesel. V stanju, v katerem ni mogoče razločevati bolečine od užitka.

Čeprav je ženska v večini zgodb zreducirana na *golo meso*, objekt poželenja, je obenem tudi bitje večnega moškega *hrepenenja*, ali kot pravi junakinja proze *Pamela von Stihl*: "Že od nekdaj sem vaša metafora." Na koncu in po stalnem spopadanju nenasitnosti moškega poželenja z nenasitnostjo ženskega telesa ženska ostaja neustavljivo privlačni magnet, izzivalno brezno in večpomenska metafora. Ne samo, da s potrjevanjem spolnosti v Pušavčevih prozah človek beži od dolgočasia in se upira nesmislu življenja, ampak potrjuje tudi svojo človeškost. Dobiva zavest o svojem *jazu*, ki občuti 'gnus do vsega', vendar tudi potrebo po človeški toplini in *izpolnitvi duše s čimerkoli*. Ta in druga protislovja v tej prozi, ki ne govori o človeku v labirintu, ampak o labirintu v človeku, so pristni avtorjev *srečni odtis na papirju*.

Josip Osti, prevedel Jure Potokar